

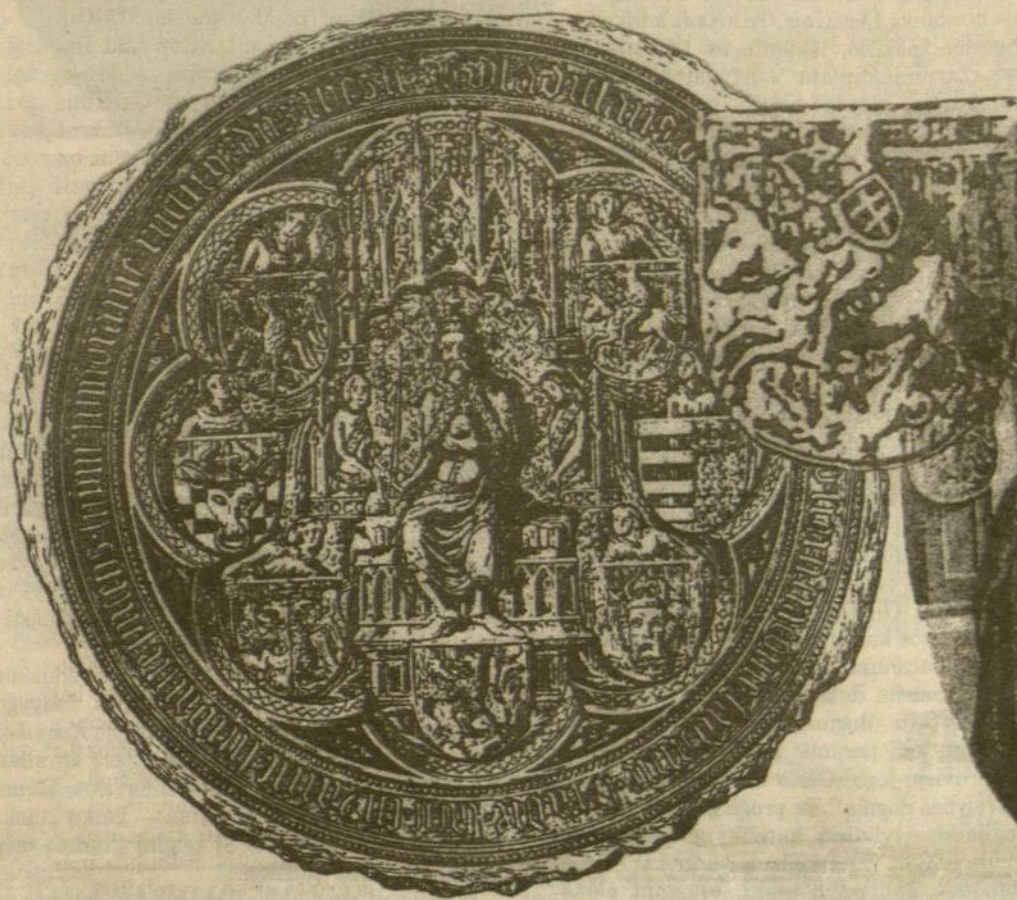
PRIEDAS

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2006 RUGSĖJO 30 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 189 (34)

Jogailos majestotinis antspaudas.

Lenkijos karalius ir Lietuvos Didysis kunigaikštis Jogaila.
J. Mateikos paveikslas.

Mūsų laikų klastotė

RIMANTAS KUNČAS-ŽEMAITAITIS

Pirmosios rašytinės užuominos apie lietuvių, prūsų ir kitų aisčių pomėgį dainuoti, ypač džiaugsmingai, randamos 999 m. vienuolio Kanapriaus, nelaimingai baigusio apaštalavimą vysk. Adalberto Prūsijoje ir pietryčių Lietuvoje, aprašyme. Jotvingių karingumą XIV a. kronikininkai aiškina karių noru būti apdainuotiems, būti garbinamiems už savo didvyriškumą.

Daug išsamesnį aprašymą apie aisčių pomėgį

dainai ir muzikai randame ypatingai iškilingame karalienės Sofijos Alšėniškės dvariškių įvažiavime į Lenkijos sostinę Krokuvą pas savo vyrą, Lietuvos ir kitų žemių karalių Gediminaitį Jogailą.

Nenuostabu, kad lietuviškos dvaro įvažiavimas, ypač su muzikantų ir dainininkų palyda, lenkams buvo neregėtas dalykas, išsukęs neribotą nustebimą, nuskambėjusį per visą Lenkiją. Bet yra tik vienas paliudijimas žodžiu, išsakytas Burgundijos ir Britanijos diplomato Gillebert de Lannoy, kuris 1413-1414 ir 1421 metais lankė ir pamatė Lietuvos karalystę. Jis Vilniaus karališką dvarą (tuo laiku esant ir Vytautui Didžiajam) laikė tolygiu dvarui Paryžiuje.

Karalienė Sofija Alšėniškė, globojama tėvo sesers Julijonos Vytautienės (tėvas, Alšionių kun. Andrius mirė anksti, 1417 m), turėjo ypatingą progą Vilniaus ir Trakų dvare susipažinti ne tik su jai žinomais Rytų, bet ir Vakarų žmonėmis – politikais bei jų papročiais ir idėjomis. Pasivačiusi lietuviško karališko dvaro kultūrinius bruožus, perkėlė juos į „civilizuotą“ Lenkijos sostinę Krokuvą. O jos nuolatinis ryšys su muzika, daina yra neatskiriamas gyvenimo bruožas. Išsineštas iš Lietuvos, sugebėjimas laisvai dalyvauti greta vyrų politinėje veikloje labai atsispindėjo jos nelengvame, bet kilniame gyvenime. Ta proga bū-

Kronikininkas siekė „parodyti“ pasauliui, kad Lenkija buvo Lietuvos apaštalė ir jina įvedė barbarišką Lietuvą į civilizuotą Europą. O istorijos faktai liudija visiškai ką kita.

tina dar pridėti keletą žodžių apie šią garbingą Lietuvos moterį.

Aukštos kultūros ir erudicijos moteris

Stačiatikė karalienė Sofija Alšėniškė 1422 m. priėmė katalikybę ir, Vilniaus vysk. Motiejui suteikus moterystės sakramentus antrojo Lietuvos karališko miesto Naugarduko bažnyčioje, tapo Lietuvos bei kitų žemių karaliaus Jogailos žmona (4-ąją), vainikuota 1424 m. vasario 12 d. Krokuvoje.

Tas politinis subrendimas pasireiškė ypatingu vyro karaliaus Jogailos rėmimu Krokuvos universiteto gyvavime. Įkūrė bendrąją Lietuvos studentams ir ypatingai jais rūpinosi. Sumaniai naudojo savo didelio dvaro pelną, rėmė bažnyčias ir

Nukelta į 2 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

Mūsų laikų klastotė • Lietuvos krikšto
tūkstantmetis • Žvilgsnis į 50 LFB studijų
savaite • Mistiškasis pasaulis R.
Granausko romane • Ertmėj sudėstyti
vaizdai ir žmonės • World Literature
Today: cenzūra, politika ir dykumos
• Iš „Vaisių Rinkimo“

Mūsų laikų klastotė

Atkelta iš 1 psl.

labdaros įstaigas. 1431-1434 m. pastatė savo var-
do patronės Šv. Sofijos koplyčią, Šv. Kryžiaus kop-
lyčia buvo išpuošta bizantiškomis freskomis (pa-
veikta daug ankstyvesnės kultūrinės Rytų krikš-
čionybės įtakos). Tuo pačiu ji tvirtino pakrikusią
Lenkijoje krikščionybę – katalikybę. Matydama
būtinybę pasiekti plačiąją visuomenę, ji išvertė
Šventą Raštą į lenkų kalbą. Tad kyla klausimas,
ar mes, būtent lietuviai, nebūsime tie, kurie pla-
tino krikščionybę, o ne, kaip lenkai mano, kad jie
yra krikščionybės „platintojai“ Lietuvoje.

Dar vienas nuopelnas puošia Sofijos, kaip vie-
nos žymiausių savo amžiaus Europos valdovių, as-
menybę – tai pirmosios mergaičių mokyklos įkū-
rimas. Būdama Lenkijos kultūros reikalų pionie-
rė, lenkiškos diduomenės (vysk. Zb. Oleśnickio)
izoliuota nuo savo vaikų, Vladislavo Vainiečio
(žuv. 1444) ir Kazimiero, auklėjimo, buvo sąmo-
ningai neleidžiama mokytis nei skaityti, nei rašyti,
kad, anot kronikininko J. Długošo, „nemokytas
lengviau duotųsi palenkiamas“. Tai vienintelis at-
vejis Lietuvos istorijoje (tik įtakojant lenkams),
kad Lietuvos karalius Kazimieras Jogailaitis (šv.
Kazimiero tėvas) buvo neišsimokslinęs, beraštis.

„Lenkijos garbės labui“

Lenkų ambicingi politikai, negalėdami pri-
imti lietuvių įnašo, iškeliant lenkų kultūros
lygį iki Europos civilizacijos per lietuvišką
karaliaus dvarą (karalienė Sofija Alšėniškė – šv.
Kazimiero močiutė) ir tuo pačiu platinant krikš-
čionybę Lenkijoje, ne tik neatsidėjo, bet dėjo
pastangas tą istorinį faktą paniekinti, tuo būdu
bandant atstatyti „lenko garbingą vardą“, iki to,
kad buvo nežinoma net karalienės Sofijos pala-
dojimo vieta, tik atsitiktinai surasta 1902 m. Tuo
pagrindu, praslinkus apie 40 metų nuo Gedimi-
naičio karaliaus Jogailos mirties, buvo sukurtas
mitas, prieš tai sunaikinus visą jo kanceliariją –
dokumentus, aukščiau paminėtus karalienės
Sofijos Alšėniškės ir karaliaus Jogailos kultūri-
nius nuopelnus XV a. Lenkijai priskiriant Vengri-
jos karaliaus Liudviko d'Anjou dukrai Jadvygai.
Mirus tėvui, jai Lenkija atiteko kaip provincija,
Vengrijos karalystės dalis. Lenkų didikai, gelbėda-
mi Lenkiją nuo galutinės pražūties – šį kartą per
vedybą, desperatiškai siūlydami Gediminaičiui,
Lituvos karaliui Jogailai (didžiausiam tuome-
tiniam priešiui) vainikuotis ir Lenkijos karaliumi,
Jadvygą paversdami „turgaus preke“. Tai „tur-
gaus prekei“, lenkiškos garbės atstatytojai, buvo
to paties lenkų vysk. Z. Oleśnickio, kanon. J. Długo-
šo sekretoriaus, prisegtas dirbtinai garbingas
vaidmuo politiniame, o ypač religiniame gyveni-
me, siekiant žūtbūt iškelti ją net į „šventąsias“.

Igyvendinant šį lenkų tikslą, paniekinantį
XIV–XV a. istorinę tikrovę, valdant Gediminaičiui
karaliui Jogailai ir karalienei Sofijai Alšėniškei,
su ypatinga neapykanta jiems ir Lietu-
vai, buvo sukurtas to sekretoriaus J. Długošo XII tomų istorinis falsifikatas
For Gloria Polonia pavadinimu *Histo-
riae Polonicae* (Lenkijos istorija).
Dabar toji „istorija“ vadina-
ma *Anales sen Cronicae
incliti Regul Polo-
niae* (Šlovingo-
sios Len-

ku Karalystės Metraščiai arba Kronikos). Šios
J. Długošo *Kronikos* pasižymi ypatingu šmeiž-
tu, neatitinkančiu istorinės tiesos, visos Gedi-
minaičio karaliaus Jogailos šakos ir tuo pačiu
ligūsta neapykanta tuometinei Lietuvos ka-
ralystei bei jos savarankiškumui.

Klasta nuėjusi taip toli, kad net tai Jadvy-
gai, ieškančią pagrindo „šventumui“, buvo pri-
segtas Lietuvos „krikštytojos“ vardas, nors
šiandien žinoma, kad jinai, Jadvyga d'Anjou,
niekada nesilankė Lietuvoje. To kronikininko
(J. Długošo) žodžiais, iškilmingas Lietuvos
krikštas, tarpininkaujant Jadvygai su di-
džiausia kunigų palyda, turėjo įvykti „Didįjį
sekmadienį“, t.y. 1387 m. balandžio 6 d. Dėl įdo-
mumo, perrašomos tolesnės aprašymo nesamo-
nės, nes tuo metu dar buvo užšalusios upės ir eže-
rai Lietuvoje.

„...Atėję krikštytis lietuviai buvo basi, apsil-
kę išverstais kailiniais, apžėlę, atrodė kaip lauki-
niai. Karalienė Jadvyga dalino jiems medvilni-
nius rūbus, batus. Lietuviai, pirmą kartą pamatę
šiuos apdarus, ėjo į upę du tris kartus, kad juos
gautų“.

Lietuva vaizduojama kaip laukinė, ir jos žmo-
nės beveik kaip gyvuliai. Iš tikrųjų, J. Długošas,
būdamas Krokuvos vysk. Zb. Oleśnickio sekreto-
riumi, prisidėjęs iš jo teokratinio viduramžių idė-
jų ir neapykantos Lietuvai. Kronikininkas siekė
„parodyti“ pasauliui, kad Lenkija buvo Lietuvos
apaštalė ir jina įvedė barbarišką Lietuvą į civi-
lizuotą Europą. O istorijos faktai liudija visiškai
ką kita. Lietuvos karalius Jogaila, vainikuodama-
sis Lenkijos karaliumi, apsikrikštijo kataliku, bū-
damas aukščiausiu Rytų krikščionių (ortodoksų)
sektantu tartaru (dogmatika remiasi dualizmu,
t.y. tikėjimu, kad pasaulis buvo sukurtas ir yra
valdomas dviejų jėgų: Gėrio ir Blogio. Tuo pačiu
neigė Trejybės dogmą). Ta proga išleistomis savo
privilegijomis įtvirtino katalikybę pagrindine
valstybine religija ir paskelbė kovą krikščionybės
atskalūnams. Tuo pačiu metu, vykstant perša-
mam „lenkiškam Lietuvos krikštui“, Vilniuje jau
buvo 5 bažnyčios, 1 vienuolynas (katalikiškas) ir
12 (o pagal kitus šaltinius – 14) bažnyčių ir 1 vie-
nuolynas ortodoksų, tai yra iš viso 20 bažnyčių ir
cerkvių su vienuolynais. Tuo pačiu metu, valdant
Lenkiją karaliui Jogailai, jų sostinėje Krokuvoje
turime 19 bažnyčių su vienuolynais (tik katali-
kiški), įskaičiuojant ir vieną perstatytą iš me-
dinės į mūrinę, o antrą baigtą atstatyti karaliaus Jogailos.

Lietuviškasis karaliaus Jogailos antspaudas.

Długošo šmeižtai

Vadinamosios Długošo *Kronikos*, iš tiesų –
istorinis šmeižtas – bandant jas išleisti
1519 m. tuojau konfiskuotas. Toks pat liki-
mas 1615 m. leidinio, kuris karaliaus Žygimanto
Vazos įsakymu konfiskuotas. Tik vėliau Maskvos
caro dvaro pareigūno H. Huyseno iniciatyva iš-
spausdintas užsienyje, Leipcege 1711 m. Be abejo,
labai teisingas 1990 m. Lietuvos Seimo, vadovau-
jamo prof. V. Landsbergio, sprendimas, kad vienu
pirmųjų buvo įstatymas, draudžiantis įsileisti į
Lietuvą lenkiškus istorinius darbus.

Po 400 metų užmaršties 1892 m. atsiradusiam,
pagrindu buvo ambicingas karalienės Jadvygos
„iššventinimo“ užmojis. Modernizuotoje *Kronikoje*
atsirado pirmas istorijoje teiginys apie karaliaus
Mindaugo ir Lietuvos atsimitimą nuo Romos
krikščionybės. Teiginio autorius – lenkų „moks-
lininkas“ L. Latkovskis. Šį teiginį pradėjo mėg-
džioti ir lietuvių istorikai.

Nepaisant visų lenkų Bažnyčios vadovybės pa-
stangų, reikalai neslinko į priekį, o pagrindas –
nepatikimas ir vienintelis žinomas šaltinis apie
vengrės Jadvygos d'Anjou „šventumą“ ir „apašta-
lavimą“ Lietuvoje buvo klastojanti J. Długošo isto-
rija. Priešingai, 1952 m. prof. Ivinskio Vatikano
archyvuose buvo rastas vienuolių marjonų raštas
– skundas popiežiui: „...apie nesuvaldomą kara-
lienės Jadvygos, karaliaus Jogailos žmonos, pa-
leistuvavimą, kad neketusi Jogailos ir turėjusi
šalia Jogailos meilužių“. Kada šis dokumentas bu-
vo pristatytas tuometinei Beatifikacijos komisijai,
jinai jį paprasčiausiai ignoravo.

Ledai šiame „Lietuvos krikštytojos kanoniza-
cijos“ procese buvo pralaužti Lenkijos
kardinolui K. Voitylai tapus
popiežiumi Jonu Pauliumi II.

Katalikų Bažnyčios vadovybės vardu išleisti
Vatikano pašto ženklai, tarsi „600 metų lenkiško
Lietuvos krikšto jubiliejaus“ proga iškreipia iš
pagrindų lietuvių pasiūlytą ta proga menininko V.
Virkaus kūrinį.

Krikščionybės „jubiliejus“

Suklaidintas Bažnyčios atstovų
lenkų, popiežius pavergtos Lie-
tuvos vyskupų de-
legacijai 1986
metais siūlo
švęsti Lietuvos
krikščionybės 600 m.
jubiliejų, o ne 735-tą,
tikrąjį jubiliejų (nuo ka-
raliaus Mindaugo).
Taip prasidėjo lenkų
ir paties popiežiaus aranžuotas
istorinis vaidinimas, netipiškai Vati-
kanui pasiūlant materialiai remti šį jubiliejų.

Jogaila, Central parkas, New York.
Jono Kuprio nuotrauka

Kilus civilių ir kai kurių dvasininkų mokslininkų pasipriešinimui, buvo atitaisyta J. Dugošo paskelbta, popiežių suklaidinusi data „1986“ į „1987“ metus, o kad kilęs triukšmas būtų apramintas, šis vaidinimas „papoštas“ vysk. Matulaičio beatifikavimo iškilmėmis bei iškeliant Lietuvos Bažnyčios paniekinimą ir jos kovą dėl tikinčiųjų teisių sovietų okupacijos dešimtmečiais (be abejo, neeilinis vaidmuo čia atliktas *Katalikų Bažnyčios Kronikos*). Trukdantį ar galinčius trukdyti civilius apdovanojo aukštais Vatikano ordinais, o dvasininkams suteikė aukštesnius Bažnyčios hierarchijos titulus.

Nesuprantamas tame vaidinime dalyvavimas išeivijos lietuvių Katalikų Bažnyčios vadovybės (pavergtosios Lietuvos Bažnyčios vadovybė neturėjo jokio balso, ypač akademiko, Gregoriano universiteto Istorijos fakulteto dekanas prof. dr. Rabikauskas ir kitų aukštų Vatikano lietuvių pareigūnų, kuriems buvo žinomi prieštaraujantys dokumentai, bet jie atsisakė ginti istorinę tikrovę — pasinaudodami užimamomis pareigomis padarė viską, kad jinais neiškiltų į paviršių. Tam tikslui į planuojamą mokslinį simpoziumą Vatikane pasikvietė į talką Liublino Katalikų universiteto ir Varšuvos profesorius — dvasininkus užuot lietuvių, to laikotarpio žinovų. Tą suruoštą vaidinimą atspindi to paties prof. Rabikausko žodžiai, kada, besibaigiant simpoziumui, paskutinę dieną buvo užklaustas irgi paskaitininko, vokiečio prof. dr. Kasparo Elmo (dar dalyvavo 4 lietuviai, iš viso 12 paskaitininkų) „...kodėl latviams minint 900 metų krikšto jubiliejų, jį moksliniame simpoziume atstovavo latviai akademikai (su maža išimtimi — 1 svetimtautis), o lietuvių atvirksčiai?“ Prof. Rabikauskas, atsistojęs prieš tarptautinę auditoriją,

pasakė, kad „...lietuviai dar nepribrendo atstovauti save, todėl jis pakvietė dvasininkus lenkų mokslininkus...“ Po pietų pertraukos to simpoziumo dalyvių vardu (dr. M. G., dr. R. S., dr. L. S., J. J. Ž., A. V. Ž., ir A. R. K. — Ž) inž. buvo perskaitytas Algimanto V. Žemaitaičio atsakymas — paaiškinimas prof. Rabikausko pareikštai pajuokai lietuvių tautai, t.y. atsakyme teigiama, kad šis 600 Lietuvos krikšto jubiliejus minėjimas neturi atitikmens istoriniuose šaltiniuose, vienintelis žinomas šaltinis yra Dugošo sugalvotas, ir lietuviai tą galėtų įrodyti, bet jiems sąmoningai buvo neleista čia dalyvauti. Tą keblį padėti pertraukė kardinolas Sticker, pabrėždamas, kad simpoziumo tikslas buvo apskritai nagrinėti krikščionybės klausimą Lietuvoje, o ne įvardyti jos 1387 m. lenkišką krikštą. Bet tas netrukė kitą dieną pagrindinėse iškilmėse, dalyvaujant tūkstančiams tikinčiųjų, popiežiui Jonui Pauliui II padėkoti simpoziumo mokslininkams už įneštas pastangas, įrodant šį 600 metų Lietuvos krikštą, atliktą su lenkų pagalba. Kitais metais švęsime 20 metų nuo šio suklauto įvykio. Karalienės Jadvygos d'Anjou kanonizacija, vis tiek įvyko, praslinkus 10 metų nuo 1987 m. jubilėjaus — 1997 m. birželio 6 d.

Daina — lietuvių paguoda

Grižtame vėl prie dainos. Neatskiriamu draugu lietuviui daina buvo ir kovose su carine, ir komunistine Maskvos imperija dėl nepriklausomybės. Išlikusios karių — partizanų dainos yra tikras lobis, atspindintis meilę tėvynei Lietuvai, tėviškei, šeimai, žmonai ir vaikams. Daina leisdavo užmiršti karčias tremtinių likimo

valandas tolimose Sibiro koncentracijos stovyklose. Neeilinį tragišką vaidmenį (tas mažai žinoma) atliko daina tarp II pasaulinio karo pabėgėlių, besitraukiančių į Vakarus. Jiems, įstrigus į maskviečių „išlaisvintas“ vokiečių žemes, t.y. Pamaryje (tarp Gedainio — Dancigo ir Štetino, atitekusių Lenkijai), apleistose vokiečių vietovėse įsikurdavo pabėgėliai lietuviai ir kiti rytiečiai, dainos pagalba mėginantys užmiršti savo tragišką padėtį. Atsiradavo net vietinių gyventojų vadinami „Dainuojantys kaimai“. Jie ir virto rodikliu komunistinės Maskvos saugumui, besistengiančiam ypatingai susidoroti su šiuo priešu. Šiuos lietuvių susitelkimo židinius apsupdavo kariuomenė ir „supakuodavo“ į iš anksto paruoštus gyvulinių vagonų ešelonus, kuriais išveždavo į tolimas Sibiro koncentracijos stovyklas, sakydami, kad „grąžina juos į tėvynę“. Vėliau, susigaudžius lenkų saugumui, vadovaujamam maskviečių karininkų, pasigailėdami įspėdavo pabėgėlius apie planuojamą gaudymą. Žinoma, pabėgėliai nelikdavo skolingi, atsilgindavo materialinėmis gėrybėmis.

Praslinkus kone pusei šimtmečio maskvietiškos okupacijos (1989-1990) Daina vėl didelėmis raidėmis įsirašė į lietuvių gyvenimą, virto nenugalimu ginklu prieš daug stipresnį pavergėją. Daina troškusių nepriklausomybės lietuvių lūpose, sugriovė melo ir vergijos galiūnę — komunistinę Maskvos imperiją. Palanki mums pasaulio dalis šią kovą su nugalimu pavergėju pavadino Dainuojančiu perversmu. Įamžindamas šį garbingą Lietuvos nepriklausomybės atkovojoimą, skulptorius J. K. Patamsis jį išreiškė savo kūrinyje — paminkle „Kilk, Daina, kelk Dvasią“, kuri įkūnijimui šiandien reikalinga mūsų parama.

2009-ieji — Lietuvos krikšto tūkstantmetis

ALGIMANTAS ZOLUBAS

Lietuvos Laisvės Kovotojų sąjungos leidinys *Varpas* rugsėjo mėn. pateikė skaitytojams inžinieriaus Rimanto Kunčo-Žemaitaičio iš JAV straipsnį, gražiai susietą su daina, tačiau iš esmės nagrinėjantį Lietuvos krikšto klausimą. Autorius pamatuotai, istoriniais faktais argumentuodamas Lietuvos krikšto datą nukelia nuo Jogailos prie Mindaugo krikšto datos. Tačiau ar ir šią datą turime laikyti Lietuvos krikšto data? Šis straipsnis turėtų paskatinti susidomėti tikrąją Lietuvos krikšto data ar jo pradžia lietuvių katalikų mokslo akademiją, Lietuvos Bažnyčios hierarchus, istorikus, Lietuvos tūkstantmečio minėjimo komisiją.

Aktas, davęs progą paminėti Lietuvos vardą istoriniuose šaltiniuose, buvo prieš tūkstantmetį įvykęs Netimero krikštas (1009 m.). Taigi, Lietuvos vardo paminėjimas yra betarpiškai susijęs su krikštu, tarsi krikšto pasekmė. Minint pasekmę, juolab privalėtume minėti priežastį — Lietuvos krikšto tūkstantmetį. Netimeras nebuvo eilinis lietuvių tautos žmogus, o jos atstovas, kunigaikštis (istoriniai šaltiniai jį vadina „karaliumi“), pasikrikštijęs drauge su 300 karių. Praėjus 242 metams po Netimero krikšto įvyko Mindaugo krikštas, po kurio, praėjus dar 2 metams, Lietuva tapo karalyste. Tautos virsmą krikščioniška šalimi, žinoma, negalima laikyti vienkartinio aktu, įvykusi per valdovų krikštą, o turime vertinti kaip šimtmečius trukusią raidą. Tačiau apie tokios raidos pradžią, kaip ir tautos pirmą paminėjimą istoriniuose šaltiniuose, privalome atsižvelgti, jį įvardinti, minėti.

1987 metais buvo minimas Lietuvos krikšto 600 metų jubiliejus, nors faktiškai tuomet sukako 978 metai nuo Netimero ir 735 metai nuo Mindaugo krikšto. Koks pagrindas buvo Lietuvos krikšto 600 metų jubiliejui minėti?

Panašu, kaip teigia savo rašinyje R. Kunčas-Žemaitaitis, kad 1387 metais neva įvykęs Lietuvos lenkiškas krikštas yra lenkų istoriko, vysk. Z. Olešnickio sekretoriaus J. Dugošo fantazijos bei istorinės klastos ir mūsų laikų lenkų mesianistų sukurto spektaklio padarinys. J. Dugošo XII tomų istorinė klastotė *Lenkijos garbei Historia Polonicae* (Lenkijos istorija), dar vadinama *Kronika*, pasižymi ypatingu šmeižtu visai Gediminaičio karaliaus Jogailos šakai bei ligūsta neapykanta Lietuvos karalystei ir jos savarankiškumui. O modernizuotoje *Kronikoje* atsirado pirmas istorijoje teiginys apie karaliaus Mindaugo ir Lietuvos atsimetimą nuo krikščionybės, kurio autorius — lenkų „mokslininkas“ L. Latkovskis. Šį teiginį pradėjo mėgdžioti ir Lietuvos istorikai.

J. Dugošas Vengrijos karaliaus Liudviko I iš Anžu dinastijos dukrai Jadvygai prisegė Lietuvos „krikštytojos“ vardą. Neva 1387 m. balandžio 6 d. per Didįjį Sekmadienį įvykęs tas krikštas. Dugošo teigimu, „...atėję krikštytis lietuviai buvo basi, apsilvilkę išverstais kailiniais, apžėlę, atrodė kaip laukiniai. Karalienė dalino jiems medvilninius rūbus, batų. Lietuviai, pirmą kartą pamatę šiuos apdarus, ėję į upę du tris kartus, kad juos gautų“. Kad tuo metu Lietuvoje dar buvo užšalusios upės ir ežerai ir kad vengrė Jadvyga Lietuvoje nei karto nebuvo, J. Dugošo

M. A. Palonis (1637–1713). „Kunigaikščio Netimero krikštas 1009 m.“ Pažaislis. Koridorius prie zakristijos.

Tautos virsmą krikščioniška šalimi, žinoma, negalima laikyti vienkartinio aktu, įvykusi per valdovų krikštą, o turime vertinti kaip šimtmečius trukusią raidą.

Nukelta į 7 psl.

M. A. Palonis. „Ugnies stebuklas“. 1675–1685. Pažaislis. Koridorius prie zakristijos.

Žvilgsnis į 50 LFB studijų savaitę

JUOZAS BAUŽYS

Šią 2006 m. vasarą, rugpjūčio 20-27 d., Dainavos stovyklavietėje, Michigan, įvyko 50-toji Lietuvių fronto bičiulių (LFB) studijų ir poilsio savaitė Amerikos žemyn. Kadangi tai buvo jubiliejinė savaitė, gal bus įdomu bent trumpai pažvelgti į šių savaitių praeitį.

Pati pirmoji LFB studijų savaitė buvo surengta 1957 metais Kennebunkport kurorte prie Atlanto vandenyno. Su paskaitomis pirmojoje savaitėje dalyvavo: kun. Andrius Baltinis, Juozas Girnius, Juozas Brazaitis, Vincas Kulbokas, Kęstutis Skrupskelis, A. Krikščiūnaitė. Savo kūrybą skaitė: kun. Leonardas Andriekus, kun. Kęstutis Balčys, J. Rajauskaitė, Leonardas Žitkevičius. Visus juokino linksmi „Kennebunkport uodo“ humoristikos posmai, skaityti Kazio Ambrozaičio, Leonardo Žitkevičiaus ir Juozo Baužio. Savaitė visiems patiko, tad tokių savaitių rengimas buvo tęsiamas kasmet iki dabar.

Kennebunkport iš viso įvyko 7 studijų savaitės: 1957, 1960, 1963, 1975, 1979, 1981 ir 1984 metais. Viena savaitė buvo surengta Union Pier, MI, 1961 m., ir dvi savaitės — Kanadoje, Wasaga apylinkėje, 1962 ir 1972 m. Daugiausia studijų savaitių — net 40 kartų — buvo surengta Dainavos stovyklavietėje, kur pirmoji savaitė įvyko 1958 metais.

Studijų savaitių temos ir prelegentai

Jau nuo pat pirmųjų savaitių jų pagrindinės paskaitų bei svarstybų temos buvo dažniausiai paverttos vėliau išsilaisvinusios Lietuvos, taip pat svarstyti išeivijos politiniai, kultūriniai, socialiniai, istoriniai ir kt. klausimai. Štai keletas tokių pagrindinių temų: „Išeivijos ateitis jaunimo perspektyvoje“; „Žvilgsnis į Lietuvą“; „Žvilgsnis į išeivijos problemas“; „Rezistencija ar rezignacija“; Lietuvos valstybingumo formos ir turinys“; „Lietuva — jos ateities vizija“; „Nauji uždaviniai rezistencinėje ir kultūrinėje veikloje“; „Vertybių kaita Lietuvoje ir išeivijoje“; „Tautiškumo ir tapatybės išlaikymas“. Čia, aišku, paminėta tik dalis temų, o jų kiekvienais metais atsiradavo vis naujų.

Prelegentų, kurie šias temas stovyklaujantiems bičiuliams pristatydavo, nebūtų įmanoma visų iki vienos išvardinti. Jų nemaža dalis jau išėjusi amžinybėn. Štai pavardės, kurios buvo ir tebėra atmintinos: Juozas Brazaitis, Vytautas Vaitiekūnas, Adolfas Damušis, Albinas Šmulskštys, Vytautas Vardys, Juo-

zas Girnius, Stasys Barzdukas, Stasys Daunys, Leonas Prapuolenis, Vytautas Majauskas, Leonardas Valiukas, Antanas Mažiulis, Kazys Škirpa, kun. Viktoras Dabušis, kun. Kazimieras Pugevičius, Bernardas Brazdžionis, Aloyzas Baronas ir kiti. O šiandien esantys dar mūsų tarpe: Petras Kisielius, Kazys Ambrozaitis, Gintė Damušytė, Viktorija Skrupskelytė, Kęstutis Skrupskelis, Juozas Kazickas, Bronius Nainys, Antanas Musteikis, Juozas Kojelis, Linas Kojelis, Pilypas Narutis, Vytautas Kamantas, Augustinas Idzelis, Vytautas Volertas, Kęstutis Girnius, Vytautas Bieliauskas, Algis Raulinaitis, Jonas Pabedinskas, Viktoras Nakas, Povilas Žumbakis, Zigmas Brinkis, Žibutė Brinkienė, Valdas Samonis, Juozas Ardys, Liūda Rugienė, Povilas Vaičekas, Juozas Polikaitis, Danutė Bindokienė, Jonas Račkauskas, Romualdas Kriaučiūnas, Rožė Šomkaitė, Justinas Pikūnas, Vytautas Dambava, Kęstutis Keblys, Antanas Klimas ir, be abejo, dar daug kitų.

Visi anksčiau suminėti prelegentai buvo iš patios išeivijos. Tačiau jau nuo 1981 metų studijų savaitėse pasirodydavo svečiai ir iš Lietuvos. Dar Lietuvai esant okupuotai, turėjome progos 1981 m. išgirsti Simą Kudirką ir Vladą Šakalį. 1988 m. buvo atvykęs kun. Ričardas Mikutavičius, 1989 m. — Saulius Galadauskas, kun. R. Repšys, kun. Alfonsas Svarinskas, 1990 m. — Antanas Bartusevičius, Kastytis Ramanauskas, Viktoras Makoveckas. Vėliau mūsų studijų savaitėse dalyvavo: Algirdas Tupčiauskas, Vidmantas Valiušaitis, Vilija Aleknaitė-Abramikienė, Petras Plumpa, Vidas Abraitis, sol. Vincentas Kuprys,

LFB stovykloje 1986 m. Iš kairės: Gintaras Grušas, Juozas Kojelis, kun. Viktoras Dabušis.
V. Maželio nuotr.

Jonas Kairevičius, akademikas Zigmas Zinkevičius, Algirdas Liekis, Adolfas Teresius, kun. Rimas Gudelis, Vytautas Vilimas, Vytautas Skuodis ir kt. Dabartinis LFB Laisvę redaktorius Vidmantas Vitkauskas šiemet jau lankėsi trečią kartą.

Literatūros ir muzikos vakarai

Studijų ir poilsio savaitės paprastai būdavo užbaigiamos poezijos ir muzikos vakarais, kuriuose dalyvaudavo poetai, rašytojai, dainininkai bei pianistai. Sunku visus juos būtų prisiminti, bet suminėsiu bent keletą.

Solistai — Jonas Vaznelis, Dana Stankaitytė, Dalia Kučėnienė, Vincas Verikaitis, Rita Markelytė, Vincentas Kuprys, Vilija Kerelytė, Laimutė Stepaitienė, Janina Šalnienė. Pianistai — Alvydas Vasaitis, Manigirdas Motekaitis, Aldona Naudžiuvienė.

Poetai ir rašytojai — Bernar-

das Brazdžionis, Aloyzas Baronas, Jurgita Saulaitytė, Alė Rūta-Arbienė, Leonardas Andriekus, Adolfas Markelis, Julija Švabaitė-Gylienė, Julius Keleras, Apolinaras Bagdonas, Vytautas Volertas, Vainius Aleksa, Česlovas Grincevičius, Paulius Jurkus, Jurgis Jankus, Jonas Šalna, Eglė Juodvalkė, Daiva Karužaitė ir kt.

Dainos ir kiti prisiminimai

Savaime aišku, kad pagrindinis dėmesys studijų savaitėse visada buvo skiriamas paskaitoms, diskusijoms bei veiklos svarstyboms. Tačiau ankstyvesniais laikais, kai buvome šiek tiek jaunesni, mūsų studijų savaitės neapsieidavo be dainų, humoristikos ir net šokių. Visa tai dažniausiai pasireiškėdavo užbaigtuvių vakaronėse, ypač Dainavoje. Po nuotaikingos poezijos posmų bei muzikos dažnai išgirdavome Aloyzo

Nukelta | 7 psl.

„Dainuokim, dainuokim, dainuokim...“ Dr. Petriui Kisieliui vadovaujant ir diriguojant, LFB studijų savaitėse Dainavoje nebuvo įmanoma apsieiti be dainų.
V. Maželio nuotrauka iš 1993 m. studijų savaitės.

Mistiškasis pasaulis R. Granausko romane

MARYTĖ GUSTAINIENĖ

Romualdas Granauskas – apsakymų, novelių, apsakų rinkinių, kelių romanų autorius, Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas (2000 m.). Mokykloje dažniausiai nagrinėjamos jo apsakos *Gyvenimas po klevu* ir *Jaučio aukojimas* arba apsakymas *Duonos valgytojai*, išsirežiantys į atmintį ypatingu žmogaus ir žemės ryšiu, mistiniu požiūriu į pasaulį, žmogaus dvasios vertybių apsvaistymu kasdienėje būtyje. Naujasis romanas *Kenotafas*, išleistas 2005 metais, neįprastas jau pačiu pavadinimu. Tai simbolinio paveiklo medžiaga, žodžio paminklas, kaip sakoma knygos anotacijoje, pokario mokytojams.

Pirmosios romano eilutės leidžia suprasti, kad savitas ir pasakotojas – tai rašytojas, žvelgiantis į save iš šono, pajutęs, kad „visas jau yra atsidūręs toje didžiulėje, jam niekad nematytoje šviesoje ar gerume, toje Didžiojoje Šviesoje, kaip būtų ją pavadinęs, jeigu būtų galėjęs ką nors pasakyti žodžiais“. Lyginant su kitais R. Granausko kūrinių siužetais, šiame romane vaizduojamas meninis pasaulis tarsi yra paslaptingo gyvybės prado sklaida.

Gyvybė ir mirtis – tai du dalykai, kurie visada greta. Žmogaus gyvenimas irgi yra tarp tų dviejų galingų jėgų. Kaip dažnai žmogus, būdamas ant mirties slenksčio, permąsto bent paskutines savo gyvenimo akimirkas. Reikšmingi tampa žodžiai, atodūsiai, akių žvilgsnis, net rankos pirštų virpėjimas. Taip sako tie, kurie lieka gyventi, palydėję artimąjį į kelionę, iš kurios jau nebesugrįžtama. *Kenotafas* veikėjas pats tarsi sugrįžta iš tokios neįprastos kelionės (ji buvo ištikęs infarktas) ir bando dar kartą applanstyti jam brangias vietas, susitikti buvusius klasės draugus, ypač mokytojus, pažvelgti į juos kitaip, pamatyti tai, kas anksčiau atrodė tik visai nereikšmingos smulkmenos. Mokytoja D. nejučia tampa viso veiksmo ašimi: ji pasirodė tada, kai grėsė mirtinas pavojus ir ragino dar sugrįžti, „ir tada Didžioji Šviesa užgeso“. Mokytojos D. vardas buvo Aldona, graikų kalboje reiškiantis palankumą, maloningumą. Taigi gal čia yra sąsajos su malone?

Žmogus gyvena ir nuolat daro klaidų. Ar galima būtų gyvenimą nugyventi jų nepatiriant? – dažnai *Kenotafas* pagrindinis veikėjas klausia savęs vidiniame monologe. Gal tik senatvė išmoko kitaip žiūrėti į gyvenimiškas situacijas, apsvaistyti pasakytus žodžius, žmonių elgesį. Patirtis užgrūdina ir išmoko protingiškai spręsti problemas, tolerantiškai vertinti kitaip mąstančiųjų nuomones. Šiame romane nepastebėjau, kad kažkas būtų smerkiamas, iš ko nors būtų šaipomasi. Tiesiog perteikti žmonių gyvenimai, nors ir keisti jie kartais atrodo (troboje auginamas veršis, Mockienės beprotei dukteriai ant kaklo užsegtas pavadis). Žmonės išmokę nesikišti ten, kur jiems nedera, nepriekaištauja vieni kitiems, tiesiog gyvena kasdienį gyvenimą.

Pastebėtinas ypatingas medžio ir žmogaus artumas. Pagrindinis veikė-

jas šnabžda tarsi maldos žodžius: „Berže, mano berže... Dabar aš iš tavęs prašau tavo meilės sau. Ne daug ir neilgam, tik tol, kol parašysiu savo paskutinę knygą... Nepražysk žirginiais tikrai šį vienintelį pavasarį, neskleisk pumpurų ir nelapok. Kai sulaposi – iš to ir žinosiu, kad man jau viskas...“ Pažįstama situacija jau skaityta V. Krėvės apsakyme *Skerdžius*. Ten vaizduojamame pasaulyje piešiamas gilus liepos ir žmogaus ryšys, o R. Granauskas pasirenka beržą. Simbolinių reikšmių žodyne teigiama, kad beržas yra vienas lietuvių Gyvybės medžio prototipų. Tikėta, kad tai yra stiprybės, sėkmės ir apsaugos ženklas. *Kenotafas* veikėjas nori parašyti knygą – užrašyti savo regėjimuose išvystus vaizdus, surasti tą moterį raudona suknele, liepusią jam dar grįžti į pasaulį.

Kartais sakoma, kad žmogus nujaučia savo mirtį. Pagrindinio veikėjo sąmonėje peršasi mintis, kad paskutinį kartą mato ošiantį beržą, todėl ir skuba rašyti knygą, vildamasis, kad suspės. Jis filosofuoja: „Nors nė vienas neatsimenam savo pirmosios kelionės pradžios – užtat nė vienas nežinom ir jos pabaigos, o vien tai ir tepadeda mums visose mūsų kelionėse, net toje, pačioje paskutinėje“.

Romano žmogus sapnuoja Kapų gatvę, laidotuvių vilkstinę, varpą gaudesį. Tai vis ženklai. Žmogus patyrė didelį sukrėtimą – jis kovojo su mirtimi. Taigi ši nuojauta dar ilgai nepaliks ramybės. Ir buvę mokytojai, kurie jau seniai ilsisi amžinojo poilsio vietoje. Laikas... Daugiau kaip šešiasdešimties sulaukęs, žmogus ima svarstyti gyvenimo prasmės, amžinybės klausimus. Vis dažniau nuklysta į tuos laikus, kai buvo jaunas, kai dar tik skleidėsi gyvenimo sodo žiedai. Gal tai yra savotiškas savęs nuraminimas, kad metai jau lenkia metus, trumpėja kelias, kuriuo buvo eita ir eita...

Gražių lyrizmu padvelkia paprastų kaimo mokytojų paveikslai. Jie labai įsimintini, nors iš pradžių atrodo kiek keistoki, ypač mokytoja D. Ji gyvena Mockienės trobos antroje gale, nuomojo kambarį. Nauja ir nelabai suvokiama tai, kad ji laikė savo kambarį karvę. Simbolinių reikšmių žodyne rašoma, kad karvė simbolizuoja gerovę ir saugų prieglobstį. Gal bangu mokytojai buvo tuose namuose per pilnatį, kai klykdavo Mockienės dukra? Kas žino? Tačiau šioje situacijoje pastebėtina, kad žmogus, nesugebantis jausti, mąstyti, kalbėti, taip pat tampa gyvuliu. Mockienės troboje „ant lovos krašto sėdėjo šviesiaplaukė mergaitė su juodu odiniu antkakliu, o šalia susiraičiusi gulėjo geležinė karvės grandinė“. Graudi, siaubinga scena. Visas miestelis priprato prie jos klyksmo per pilnatį. „Ir tai net ne klyksmas buvo, ne šaukimas, o jokiais žodžiais neapsakomi garsai: gal gyvulio, kaip žvėries, kaip...“

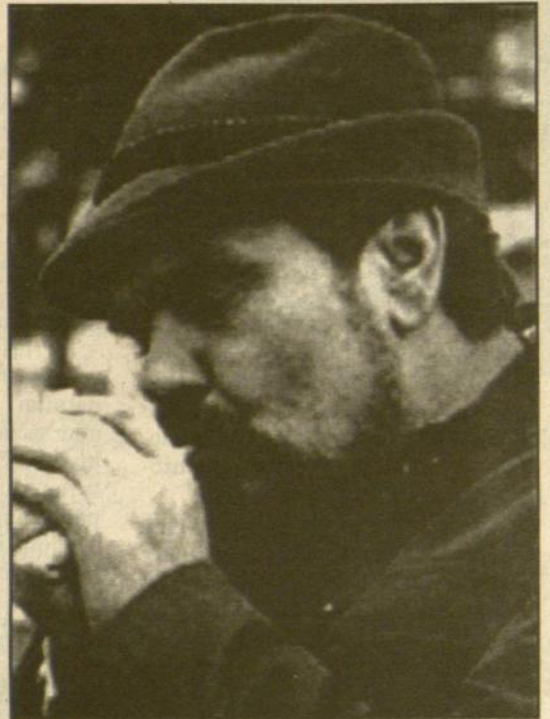
Veikėjas – pasakotojas tarsi užuominą pasako, kad gal tai yra Dievo bausmė. Vienas kaimynų, nesuvokdamas, kaip galima priristi pavadžiui vaiką, mesteli tarsi priekaištą: „Eik į būstinę, paprašyk sribiteilių...“ Tėvų kaltę sunkiai neša vaikų

pečiai, ji kartais užgula tiesiog labai negailėstingai. O gal už daugybės žmonių mirtį reikia atpirkimo, atgailos?.. Tai jau klausimai, kuriuos žmogus gali tik svarstyti, samprotauti, kaltinti save ar kitus, bet vis tiek nieko neišspręs. Tuo pasakoma, kad yra kažkas daug didesnio už žmogų. Dievo ryškė skaudina...

Pagal romano siužetą po truputį ryškėja mokytojos D. gyvenimo istorija, jos kančia. Tada palengva suvokiama jos toks keistas ryšys su veršeliu, motiniška jo globa. Karui baigiantis nuo netikėtai numestos bombos žuvo du mokytojos sūnūs („Ji susirado abu savo sūnus, vieną po kito nutempė netoli į pamiškę, atsinešė lentgalį ir juo išrausė negilią duobę...“). Toks skausmas tampa gyvenimo kančia, nepakeliamą dalia. Motina nemato pasaulio, negirdi nieko aplink save, ji susigūžia savo pasaulyje ir gyvena amžiną vienatvę. Ji „vaikščiodavo apsiavusi kažkokiais žemakulniais pusbačiais, į nieką nepakeldama akių, visuomet norėdama likti nepastebėta...“

Nepaaiškinama paslaptis gaubia mokytojos D. ir aplinkinių žmonių santykius. Pavyzdžiui, mokiniai ją labai mylėjo, laikė protingiausią už visus kitus mokytojus, bet per išleistuvių šventę abiturientai tik jos vienos neišvedė šokti. Pasakotojas sako, „niekaip negalėjo užmiršti jos raudono klasė. Buvo bangu...“ Gal jos kančia perėjo tiems, kuriuos mokytoja D. taip karštai mylėjo, gal tik jie suprato šios moters skausmą, kančią, užsisklendimą nuo visų ir nuo savęs, savo gyvenimo? Lieka niekad neatskleista paslaptis, kas ten buvo. Skaitytojas gali pats daryti išvadas, mąstyti, nes ir pats pasakotojas – rašytojas aiškina šią mįslę. Viskas gyvenime būna taip susiję, susiraižę, tačiau viskam yra priežastis, stimulus pasiegti būtent taip. Naktys, tos ilgos vienišos naktys... Kaip ji „naktimis raudodavo, apsikabinusi savo veršelio kaklą...“

Kenotafas gražiai piešiama meilė. Ji sudvasinama, tampa ypatinga. Mokytojos E. lūpomis nusakoma jos vertė: „Mylimo žmogaus akys tau pasako viską, žodžių nė sakyti nereikia. Numanai, jauti, supranti...“ Taigi mokytojas Č. ir mokytoja D. išgyveno tą stebuklingą šventą jausmą tarsi atpildą už patirtas nuoskaudas, nesėkmes, už tai, kad gyvenimas dažnai buvo negailėstingas. Jie išgyveno meilę, tik „vienam ji buvo pirmoji, o kitam – paskutinė...“ Mirtis sukiojasi ten, kur širdys liepsnoja, nes gyvenime negalima visko gauti tiek, kiek nori. Už gražiausias akimirkas žmogus sumoka didžiausią kainą. „Ten, kur baigėsi paskutiniai namai, palaukė atidundant prekinio sąstato. Ji juk nevaizdavo Anos Kareninos perone, atvirkščiai – norėjo, kad kuo mažiau žmonių matytų du per pusę per-

Romualdas Granauskas

pjauto jos kūno gabalus...“

Mįslingi romane perteikti atsitiktinumai. Jų gyvenime pasitaiko, ir žmogus daug ko kartais negali paaiškinti nei sau, nei kitiems. *Kenotafas* pradžioje minima raudona suknele nepaprasto grožio moteris, tarsi įpareigojusi pasakotoją – rašytoją grįžti atgal į gyvenimą ir dar kartą pereiti tais pačiais keliais, pažinti ir viską kitomis akimis, pajusti širdimi. Romano pabaigoje mokytoja E. papasakoja keistą istoriją – ji su broliu mokytoju Č. buvo pakviesta pas mokytoją D. Vasario šešiolikąją į svečius ir pamatė ją: „Priešais stovėjo nepaprasto gražumo moteris – tamsiai raudono aksomo vakarine suknele, juodomis pirštinėmis ligi alkūnių, juodais aukštakulniais bateliais, gilioje iškirptėje ant auksinės grandinės švietė kažkoks mėlynas brangakmenis...“ Neįprasta situacija, paslaptinga. Tačiau galima įžvelgti savotišką ryšį tarp tų dviejų situacijų: taip apsiengusios mokytojos D. nematė niekas, tik sąmonėje pasakotojas – rašytojas ir mylimas žmogus su savo seseria. Galbūt tame paslaptingame lagamine (tokio kiti mokytojai neturėjo) buvo ir jos paslaptis...

Sugrąžinus save į buvusius laikus, dar kartą einant tais pačiais keliais, galima įminti mįsles, kurios anksčiau buvo painios ir nesuprantamos. Tačiau žmogus dažniausiai pavėluoja ten, kur turėjo kažką svarbaus išgirsti. Kaip dažnai gyvenime pasitaiko, kad nepasakom žodžių brangiam žmogui, kuriuos turėjom pasakyti, kaip dažnai nesusėjam paglostyti galvos arti, kuris aną kartą buvo taip arti... Amžinas laiko bėgimas, amžinas žmogaus skubėjimas... Ir tada, kai ateina mirtis, dažniausiai pritrūksta dar nors akimirksnio. Romano pasakotojas – veikėjas nespėjo užrašyti savo paskutinio sakinio: „Brangioji mano Mo...“ Knyga beveik baigta, tačiau tik beveik... Lieka nepasakyta, kodėl mokytoja brangi, kodėl ji liko iš tų laikų tokia artima? Paslaptis žmonės nusineša su savi mi į tylią vienatvę, liūdesį, į savo amžinybės salą. ♦

Ertmėj sudėstyti vaizdai ir žmonės

PRANAS VISVYDAS

Lietuvių poezijoje viršūnių nestinga. Kiekviena savaip stiebiasi amžinybėn. Ir jeigu pasakysiu, jog man pati įdomiausia yra poeto Tomo Venclovo humanistinė aukštuma, tikiuosi neužgauti kitų, man tolygiai brangių, poetų ir poečių. Naujas T. Venclovo rinkinys *Sankirta* kaip tik šiuo metu riogso mano būste, pasinaudojant J. Aisčio palyginimu, Montblano grandimi dantytas.

Turėčiau pasakyti – erudicija perjuostas. Metaforiško vaizdingumo ir kelionių patirties kupinas. Su pažįstamų ir labai artimų žmonių aprašais. Vis neatitokstantis nuo buvusio laikmečio, nuo istorijos, net mitologijos, tačiau gyvai kvėpuojantis dabartimi. Visa tai sueiliuota maždaug 80 puslapių knygoje. Ją šiemet išleido Lietuvos Rašytojų sąjungos leidykla, grafiškai apipavidalino Romas Orantas. Viršelyje – laumžirgis spiralės fone.

Manau, nesuklysiu teigdamas, jog vaizdingi tropai yra Tomo Venclovo eilėraščių stiprybė. Tie drąsūs palyginimai, sugretinimai, tiksliai parinkti reti žodžiai, lyg A. Barausko „Šilėlyje“, gyvastingai suartėja su stebimais objektais. Štai „Pasienio giesmės“ pradžia.

Kuo arčiau prie ribos, tuo statesnė smėlėta kalva.

Rieduliai, aprūdyjusios kerpės, geltona ir žalia –

kad paskui po perkūnijos kirčiais pranyktų spalva

ir lietus, lyg atogrąžų zonoje, stulbintų žemę.

Vėtros gerklose raukiasi oras ir mirksta spyglys,

balkšvo ežero elipsė atveria priedumblio klodą,

o tamsa virš takų, skildama į skardingas dalis,

lyg ledinė litavimo lempa nusvilina odą.

Ir šitaip anapestais melodingai nuskamba keturi dvylikaeiliai posmai. Malonu skaityti balsiai. Vietomis, kaip dera tokiai klasikai, išnyra poeto išmintis: *Kuo artesnė žvaigždė, tuo juodesnė bevardė gaida; Pratink žvilgsnį prie pertrūkio, Pratink ausį prie aido, kuris atitrūksta nuo miško.* Tvinksniai skaitytojo susimąstymui.

Žinome, koks aistringas ir dažnas keliautojas yra T. Venclova, 2003 metais net sudaręs iš kelionių dienoraščių knygą *Ligi Lietuvos 10,000 kilometrų*. *Sankirtoje* tad ir skaitome eilę kūrinių, įkvėptų keliaujant – nuo „Naujosios Anglijos uosto“ iki „Prie ežeryno“. Štai vingiuoja verlibruos „Kopos Watermille'e“, „Amazonės radėjas“. Turisto rytmečio išpūdziais byloja „Limbas“, „Cafe de l'Alcazar“ ir kiti. O trilypė *Sankirta* yra prie pat gimtinės durų, (...) kur stūkso / stulpai, išlikę iš kitų laikų, / kadaise mirtini... Net ir keturposmis eilėraštis, skirtas rašytojai Susan Sontag, pavadintas „Kraštovaizdžiu“.

Poetas daug kur palieka pačiam skaitytojui išgildinti kūrinių nežinomuosius ar surasti kitakalbės antraštės ar lotyniškos frazės prasmę, kad ir „flat ubi vult“ eilėraštyje „Naujas atvirukas iš K. miesto“. Manau, paaiškinimas parašėje ar knygos gale būtų mielai įvertintas. Knistis žodynuose ne visi turi noro.

Prieš keletą metų mane sužavėjo *Kultūros baruose* išspausdinti detalai tapybiški T. Venclovo eilėraščiai: Czeslaw Milosz dedikuotas „Encomium Insulae“ ir „Natura naturata“. Tik po kurio laiko iš paties autoriaus sužinojau, jog „Encomium Insulae“ (Salos pagarbinimas) susijęs su Gotlando sala, o „Natura naturata“ aprašo garsųjį Breughel paveikslą, berods, „Žiema“.

Esu tikras, prancūziška antraštė „Ballade d'une dame du temps jadis“ nėra neįkandama skaitytojui. Šioje baladėje subtiliai pavaizduojama poeto motinos būklė, jos reikšmė jam. Dvylika rimuotų šešiaeilių. Aštuntame: *kada kastuvus molžemin įsminga, / lieki lyg dažo pėdas kas ant lapo, / pastelės siluetas oro terpėj, / kaip visados – grakšti ir įnoringa.* Ir paskutiniame: *Aš čia, greta, Aš nebaigiau slėpynių / su amžium – tavo tęsinys ir tiltas / į šiapus. Atskala, kuri dar jaučia. / Turbūt nenusipelnius to likimo.*

Užkliūnu už veiksmažodžio „jaučia“. Esu susidūręs su vienu kitų lietuvių poezijos mėgėjų, kurie dar jo pirmo rinkinio *Kalbos ženklas* pasirodymo laiku prikišo T. Venclovai ne tik hermetiškumą, bet jausmo stoką. Atseit, eilėse stigo žmogiškos šilumos.

Ginkdie, nepeikiu taip manančių. Dėl skonio nesiginčijama. Savo

Manau, nesuklysiu teigdamas, jog vaizdingi tropai yra Tomo Venclovo eilėraščių stiprybė.

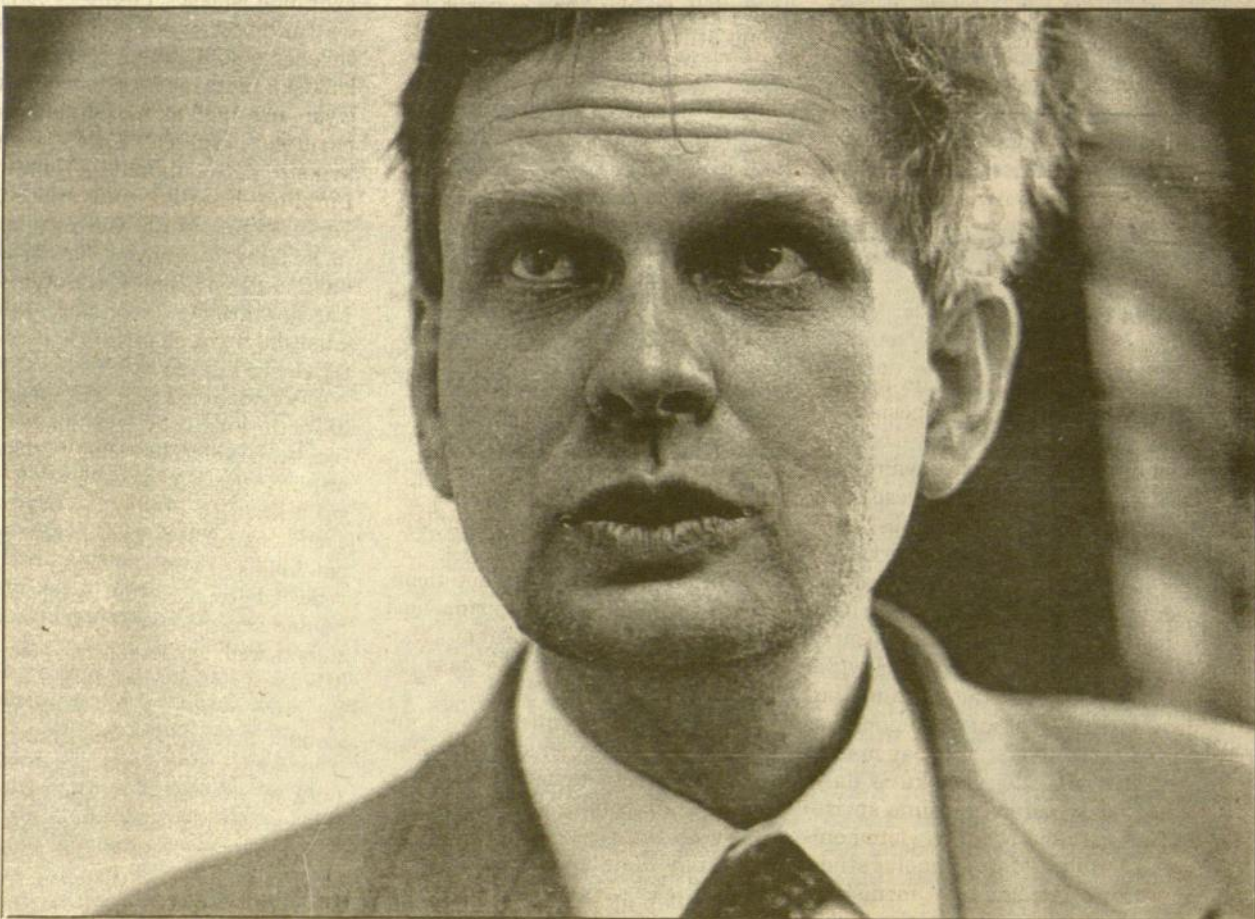
emociją jis stebė mįslinga, originalia metaforika, „nepoetišką“ mokslo ir pramonės sąvokom, platiu humanistiniu žiningumu, filosofija. O kai kam atrodo, jog poezijoje jausmas turi skaidriai lieti su lyrišku švelnumu. Kiekviena eilutė be vargo gali smigti širdin.

Šitokio tiesioginio „be vargo“ emocinio lyrizmo *Sankirtoje* beveik ir nerasime. Tačiau gyvos žmogiškos šilumos yra ganėtinai. Poetiškai įsijausti į kokią buvusios epochos asmenį T. Venclova geba puikiausiai. Tai šios knygos įtaigus bruožas, nes sueiliuojama su G. Apollinaire stilistiniu grakštumu. Prie minėto verlibro motinai gretinasi ir didžiai įžvalgus kūriny „Vyresniam poetui“. Lyg ir dialogas su savo žymiu sovietiniu pareigūnu tėvu. Įdomi akistata. Jungė juos tėvo – sūnaus meilė, taip pat poezijos meno ir kalbos tikslumo mokymasis. Tačiau skyrė ideologija. Taip, atrandu tavyje / tavo pagarbą ritmui, beformės medžiagos baimę, / bet atmenu tai, ko netrokštu atminti: kaip nuolat didėjo / atstumas tarp mūsų. Tėvas pateisino savo laikyseną, argumentuodamas: *Ar galima kaltinti tą, kas vairuoja savo mašiną, / paklusdamas eismo signalams.* Ši sofistika neįtikina sūnaus. Susapnuotoje stoty jie stovi nežiūrėdami vienas į kitą, svetimi ir tapatūs.

Panašių charakteristikų, bet jau anekdotiška ironija perkoštų, atskleidžia diptike „Du apokridai“ –

dvių skirtingose stovyklose įkalintų individų religiniai išgyvenimai: prancūzų poeto Max Jacob vakaruose, ir N. N. eilinio kareivio rytų fronte. Abiems likimas buvo išdaičius ir nevienodas. Max Jacob žuvo kacete, o N. N. išliko amnestuotas. Eilėraštis užsklendžiamas meditacija: *Tėra mįslė ir kantrybė, duona ir vynos.* Tuos dalykus skaitai kaip kokius glaustus esė, gyvenimiškomis detalėmis prilygstantius S. Parulskio ironizuojančiai prozai.

Pabaigai noriu nurodyti eilėraštį „Po paskaitos“, kuriame poetas atsisiskleidžia kaip jautrus profesorius, gebantis visu savimi (sulydant dabartį ir praeitį) klausytojams perteikti poezijos kūrimo subtilybės. Čia T. Venclova parodo ypatingą lyrizmo supratimą. Norėtusi pacituoti daug ką. Gal pakaks jo jaudinimosi: *Bergždžiai bandžiau paaiškinti, kas man / tada (kaip šiandien) rodėsi svarbu: / jog priebalsiai pažįsta vienas kitą / ir susisaukia, lyg nuklydę girion / medžiotojai... Gal pakaks ir to elegiško kadaise „neturto būste“, „nebesančioj šaly, kitam laike“ sutiktos Annos Achmatovos prisiminimo: ...Bijojau / jos replikų dygumo, atminties, / talpinusios ne mano vieno amžių, / bet dar labiau baisyjaus, kad nutrūks / jos kimstantis alsavimas, kai lipom / į kažkelintą aukštą. / (jis nutrūko / po pusės metų.) Moteris tylėjo, / bet aš galbūt atspėjau, ką ji manė. ◆*

Tomas Venclova

Jono Kuprio nuotrauka

World Literature Today: cenzūra, politika ir dykumos

VLADAS KRIVICKAS

Rugsėjo – spalio *World Literature Today* numeris skirtas ir lietuviams ypač aktualia tema – cenzūrai bei jos apraiškomis įvairiuose menuose, daugiausia literatūroje bei kine. Žurnale paminimi keli cenzūros aspektai, tačiau ypač susitelkiama ties cenzūros problema dabar, pasauliui įžengus į XXI a. Mes patys, dar neseniai išsivadavę iš sovietinės cenzūros gniaužtų, dažnai ne nepagalvojame, kad cenzūra vis dar egzistuoja kitose pasaulio šalyse, daugiausia Kinijoje, Nigerijoje, Zimbabvėje, Somalyje, Albanijoje, Turkiijoje, Bangladeše, Irane bei Kuboje.

Beje, kalbant apie cenzūrą Vakaruose, jos toli ieškoti ne nereikia. Daug kam galbūt nežinoma, kad pagal 1952 m. priimtą McCarran-Walter aktą, nemažai visame pasaulyje pripažinimą pelniusių mastytojų buvo neįleidžiami į Jungtines Valstijas vien dėl jų kūriniuose išreikštų idėjų. Tarp jų buvo tokios XX a. humanitarinių mokslų garsenybės kaip Michel Foucault, Graham Greene, Kobo Abe, Doris Lessing, Pablo Neruda. Cenzūra egzistavo netgi prezidento Antano Smetonos valdymo laikais Lietuvoje... Tad akivaizdu, kad cenzūra yra skirtingose pasaulio valstybėse skirtingu laiku pasirodantis reiškinys, kurio negalima lengvai paaiškinti, susiejant su kuria nors konkrečia ideologija ar santvarka.

WLT šiuo atveju ir nesistengia analizuoti cenzūros prigimtį bei priežastis, bet parodo įvairius jos aspektus skirtingose pasaulio šalyse bei kokią žalą ji padarė kultūrai, menui bei žmonių, kaip mąstančių ir nuolat save siekiančių išreikšti būtybių, tobulėjimui. Šiame žurnalo numeryje publikuojama nemažai uždraustų literatūros kūrinių arba pa-

teikiamos ištraukos iš literatūrinių tekstų, kurie menine kalba byloja apie cenzūros prigimtį ar pasekmes.

Apie tai – ištrauka iš žymiausio albanų rašytojo Ismail Kadare romano *The Blinding Order*, Kenijos rašytojo bei dramaturgo Ngugi Wa Thiong'o romano *Power Daemons* ištrauka bei interviu su dramaturgu Kevin O'Morrison – PEN Washington – vienos iš daugelio šiuo metu pasaulyje egzistuojančių, laisvą žodį ginančių organizacijų – įkūrėju.

Kultūros bei politikos skyrelyje – David L. Boren – University of Oklahoma prezidento, ilgamečio JAV Senato nario bei žinomo politologo straipsnis, pavadintas „An Identity Crisis for the United States“. D. L. Boren tiesiai ir atvirai įvardija tai, ko nedrįsta dauguma JAV politikų – kad Jungtinės Valstijos šiuo metu išgyvena didelę tapatybės krizę, kurią išprovokavo šaltojo karo su Sovietų Sąjunga pabaiga. Pasak straipsnio autoriaus, nei Amerika, nei kiti pasaulio vadovai nesukūrė jokio naujo bei pozityvaus politinio plano, kaip pasaulis turėtų funkcionuoti toliau, kai nebeliko dviejų rungtyniaujančių supervalstybių jėgos pusiausvyros. D. L. Boren teigimu, JAV rizikuoja ne tik prarasti dominavimą pasaulyje, bet ir daryti bet kokią rimtesnę įtaką pasauliniams politikos bei kultūriniais procesams, jei nebus išspręsta vis gilėjanti tapatybės krizė.

Skyrelyje „Currents“ spausdinamas Tiina Nunnally straipsnis „Removing the Grime from Scandinavian Classics: Translation as Art Restoration“, kuriame dar kartą grįžtama prie, rodos, amžinų klausimų: „kokia yra vertėjo vieta literatūriniame procese?“, „ar vertimas yra menas pats savaime?“, „ar vertėjas yra tas pats kas muzikos kūrinio atlikėjas?“ ir pan. Pasitelkda-

ma pavyzdžius iš skandinavų literatūros vertimų, straipsnio autorė diplomatiškai į šiuos klausimus vienareikšmiškų atsakymų nepateikia.

WLT užbaigia vieno puslapio apžvalgą rubrika „Outposts: Literary Landmarks and Events“, kurioje Las Vegas pristatomas kaip reikšminga literatūrinė erdvė. Šiame kazino ir naktinėmis linksmybėmis garsėjančiame mieste yra įsikūręs „The International Institute of Modern Letters“ (IIML), kuris savo tėvynėje už politines pažiūras ar kultūrinės idėjas persekiojamiems rašytojams suteikia stipendijas bei gyvenamąjį plotą. Ten jie gali netrikdomi kurti.

Pasak *World Literature Today* kalbintų rašytojų, atokiau nuo naktinių pasilinksminimų kvartalo dykumos pakraštyje įsikūręs institutas nesvetingame Nevados klimate kai kuriems rašytojams suteikia naujų patirčių ir naujų impulsų. Tuo tarpu tokiems kaip kiniečiui Er Tai Gao, dukart tėvynėje nuteistam bei įkalinamam už protestus Tianamen aikštėje, JAV dykuma tiesiog primena namų peizažą – Gobi dykumą. Pasirodo, menui ir dykuma ne kliūtis. ♦

Šiame žurnalo numeryje publikuojama nemažai uždraustų literatūros kūrinių arba pateikiamos ištraukos iš literatūrinių tekstų, kurie menine kalba byloja apie cenzūros prigimtį ar pasekmes.

2009-ieji Lietuvos krikšto tūkstantmetis

Atkelta iš 3 psl.

„istorijai“ nesvarbu. (Neveltui Lietuvos Atkuriamasis Seimas 1990 m. uždraudė įsileisti į Lietuvą lenkiškus istorinius darbus). Tačiau, lenkų veikėjams suklaidinus patį popiežių, lenkiško Lietuvos krikšto vaidinimas įvyko, nes 1986 m. moksliniame simpoziume, svarščiusiame Lietuvos krikšto datos minėjimą, dalyvavo Liublino Katalikų universiteto ir Varšuvos profesoriai vietoje lietuvių, to laikotarpio žinovų. Čia dera pridurti, kad panašiam svarstyme dėl Latvijos krikšto (900 metų jubilėjaus) dalyvavo akademikai latviai ir tik vienas kitatautis.

Kalbant apie Lietuvos krikšto raidą, neturėtume pamiršti, kad Jogaila (iki vainikuojantis Lenkijos karaliumi) buvo Rytų krikščionių (ortodoksų) sektantas. 1386 m. vasario mėn. Jogaila buvo katalikiškai pakrikštytas Vladislovo vardu, vasario 18 d. vedė Jadvygą ir kovo 14 d. buvo karūnuotas Lenkijos karaliumi. Dera pastebėti, kad, vykstant peršamam lenkiškam Lietuvos krikštui, Vilniuje jau buvo 5 katalikiškos bažnyčios ir vienuolynas ir 12 ortodoksų bažnyčių ir vienuolynas. Po Jadvygos mirties, 1422 m. stačiatikė Sofija Alšėniškė (Alšėnų kunigaikščio Algimantaičio Andriaus duktė) priėmusi katalikybę, tapo ketvirtąja Jogailos žmona. Jogaila ir jo žmona Sofija (būsima šv. Kazimiero močiutė) tvirtino pakri-

kusių Lenkijos krikščionybę – katalikybę, pastaroji išvertė Šventąjį Raštą į Lenkų kalbą, rėmė bažnyčias ir labdaros įstaigas, įkūrė Krokuvoje bendrabutį Lietuvos studentams, ypatingai jais rūpinosi. Po jos mirties už nuopelnus platinant krikščionybę Lenkijoje jai nebuvo ne tik atsidėkota, bet dėtos pastangos istorinį faktą paniekinti, atstatyti „lenko garbingą vardą“. Tai ir darė lenkai, keldami Jogailos žmonos Jadvygos „šventumą“, nepelnytai prisegę jai Lietuvos krikštytojos vardą.

Neturime pamiršti, kad 1387 m. buvo pakrikštyta tik Aukštaitija, Žemaitiją 1413 m. krikštijo Vytautas kartu su Jogaila.

Lietuvių tauta buvo iki jos paminėjimo istoriniuose šaltiniuose. Ją buvus liudija išlikusi seniausia turtinga kalba, kultūra, tradicijos. Istorinio likimo bendrystės saitais susieta, lietuvių tauta į krikščionybę atėjo, žinoma, ne iš karto, todėl tautos krikštą apibrėžti tam tikra data būtų neteisinga. Tačiau krikščionybės raidos pradžią, kurią randame istoriniuose šaltiniuose, minėti – prasminga, reikalinga. Taigi, 2009 metais, minint Lietuvos tūkstantmetį, manytume, turime minėti ir jos krikšto tūkstantmetį bei 756-uosius metus nuo Lietuvos karūnavimo karalyste. Šiuo klausimu turėtų tarti žodį Lietuvių katalikų mokslo akademija, Lietuvos Vyskupų konferencija, Lietuvos istorikai. ♦

Žvilgsnis

Atkelta iš 4 psl.

Barono, Vytauto Galvydžio ar kitų skaitomus „Spyglio uodo“ posmus. O dainos, dainos!.. Dainomis užsibaigavo beveik kiekvienas savaitės vakaras. Jas taip gražiai pravedavo ir diriguodavo Petras Kisieličius, kartais padedant dar ir Vytautui Majauskui. Užbaigtuvių vakare dažnai būdavo ir šokiai, kuriems muziką parūpindavo Jonas Vasaris. O savaitės metu kitoje Spyglio ežerėlio pusėje kartais pietums būdavo surengiamas jaučio kepimas su alučiu ir dainomis. Ten pat mažoje krepšinio aikštelėje kai kurie dalyviai reikšdavosi ir krepšinio sporte. Būtina paminėti dar ir fotomenininką Vytautą Maželį, nuolat studijų savaites įamžindavęs meniškose nuotraukose, kurios ir dabar tebepuošia dalyvių albumus. Jo pareigas

paskutiniu laiku yra perėmęs Jonas Urbonas.

Tai vis gražūs mūsų studijų savaitės prisiminimai, ypač iš Dainavos, kuri šiemet taip pat švenčia savo 50 metų jubiliejų. Pabaigai norisi pateikti bent keletą atsiliepimų apie Dainavą ir mūsų savaites. Tai atsiliepimai iš studijų savaitės dalyvių.

Vilija Aleknaitė-Abramikienė, atvykusi iš Lietuvos ir pamačiusi Dainavos keliarodį, pasakė: „Dainava – tai lyg lietuviško pasaulio centras“.

Kiti girdėti atsiliepimai: „Stovykla – Dainava – Lietuva!“, „Dainava – tai Lietuvos miniatiūra“, „Lietuviškų studijų savaitės – tai mūsų tautinės rekolokacijos!“ O dr. Vytautas Majauskas kartą, prieš pradėdamas savo kalbą, taip jausmingai pasakė: O „Dievuliuk, kokia graži Dainava! ♦

RABINDRANATH TAGORE

IŠ „VAISIŲ RINKIMO”

I

Ar vasaros šventė tėra tik jauniems žiedams ir ar taipgi ne vystantiems lapams ir palinkusioms gėlėms?

Ar jūros daina pritaria tik kylančioms vilnims?

Ar ji taipgi nedainuoja ir su krintančiom vilnim?

Brangakmeniai jausti į kilimą, kur stovi mano karalius, bet čia yra ir kantrių grumstelių, laukiančių, kad paliestų jo koja.

Nedaug tėra išmintingų ir garbingų, kurie sėdi prie mano Mokytojo, bet jis taipgi savo ranka apglėbė ir paprastuolį ir padarė mane amžinu savo tarnu.

II

Mano jaunystė buvo tartum gėlė – gėlė, kuri numeta žiedelį kitą iš savo gausos ir nė nejaučia netekties, kai prie jos durų atslenka vėsus pavasario dvelksmas maldaudamas.

Dabar, jaunystei baigiantis, mano gyvenimas lyg vaisius, kai nebereikia jau nieko taupyti ir tik laukti, kad dovanotų saldumo pilną našta.

III

Tavo kalba paprasta, mano Mokytojau, ji ne tu, kurie kalba apie tave.

Aš suprantu tavo žvaigždžių balsą ir tavo medžių tylą.

Aš žinau, kad mano širdis atsivers kaip gėlė, kad mano gyvenimą pripildo slaptas šaltinis.

Tavo giesmės lyg paukščiai iš vienišo žiemos krašto, plasnoja krauti lizdus mano širdy prieš šiltą balandį, ir aš kantriai laikiu to mielojo meto.

IV

Dulkių sauja galėtų paslėpti tavo ženklus, jei nežinočiau jų prasmės.

Dabar, tapęs išmintingesniu, išskaitau juos iš to, ką slėpė jie.

Jie išrašyti gėlių žieduose; vilnys atmuša juos iš savo putų; kalvos laiko juos savo viršūnėse.

Aš buvau savo veidą nugręžęs nuo tavęs ir nežinojau jų prasmės.

V

Kai buvau pasinėręs į savo sukaupą lobį, aš buvau lyg tas kirminas, kurs minta tamsoj tuo vaisium, kuriame jis ir gimė.

Tą gedimo kalėjimą aš palieku.

Kas man pelėsių tylą, kai ieškoti einu amžinosios jaunystės; aš atmetu visa, kas nesijungia į gyvenimą mano, kas nėra lengvas kaip mano juokas.

Aš bėgu per laiką, o mano širdie, o tavo karietoje šoka poetas dainuodamas, kai jis keliauja.

VI

Tu paėmei mano ranką ir patraukei mane prie savęs, pasodinai aukštoj sėdynėj prieš žmones, kol pasidariau baugus nei galintis eiti, kur nori; abejojantis ir bijantis užminti jų nemalonumų dagi.

Pagaliau aš laisvas!

Smūgis ištiko, įžeidimo būgnas sudundėjo, nuo savo sėdynės atsidūriau dulkėse.

Mano takai atviri prieš mane.

Mano sparnai pilni dangaus troškimo. Neša jie prisijungt prie tviskančių vidurnakčio žvaigždžių, pasinerti į gelmingą šešėlį.

VII

Mano naktis praėjo ant sielvarto lovos, ir mano akys pavargę. Mano sunki širdis nėra pasiruošus sutikti rytą su jo visais džiaugsmiais.

Užtrauk šydą ant tos nuogos šviesos, stumk nuo manęs šitą žėrinčią liepsną ir gyvenimo šokį.

Švelnios tamsos apsiaustas tedengia mane savo klostėm, mano skausme pridenk valandėlei nuo pasaulio triukšmo.

VIII

Kas man geriausia šiame pasauly, ateis iš tavo rankų: toks buvo tavo pažadas.

Dėl to tavo šviesa spindi mano ašarose.

Aš bijau būti vedamas kitų, kad neprarasčiau tavęs, laukiančio manęs pavest kryžkelėj.

Einu savo norų keliu, kol koks nors mano paklydimas tave sugundo ateit prie mano durų.

Nes aš turiu tavo pažadą, kad kas man geriausia šiame pasauly, ateis iš tavo rankų.

IX

Aš žinau, kad kurią dieną saulė leisdamas pasakys man paskutinį sudiev.

Piemenys gros savo dūdelėm prie seno ažuolo, ir banda ganytis upės pakrantėj, o mano dienos nuskės į tamsą.

Štai mano malda, kad žinočiau prieš išeidamas, kodėl žemė kvietė mane, apglėbdama savo rankom.

Kodėl jos naktinė tylą kalbėjo man apie žvaigždes, o jos dieninė šviesa mano mintis nardė į gėles.

Prieš išeidamas norėčiau pabūti prie savo paskutinio refreno, užbaigti jo muziką, tedega lempa, kad matyčiau jūsų veidą ir jums vainikuoti nupintą vainiką.

X

Aš mylėjau pasaulį akimis ir širdimi, aš apsupau jį savo širdy daugybe klosčių; aš užplūdau jo dienas ir naktis mintimis, kol pasaulis ir mano gyvenimas suėjo į viena – ir aš myliu savo gyvenimą, nes myliu dangaus šviesą, jąstą many.

Jei palikti pasaulį tiek pat realu, kaip ir mylėti jį – tai turi būti prasmė tarp atėjimo gyveniman ir išėjimo iš jo.

Jei tą meilę suniekintų mirtis, tai to suniekinimo vėžys įsigrauztų į visus daiktus, ir žvaigždės imtų krūpčiot ir pajuostų.

Vertė Alfonsas Tyruolis

